

Mr Bego Omerčević

POLITIČKO ORGANIZIRANJE ILIRA NA PROSTORIMA DANAŠNJE BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina je historijsko ime za prostor koji je u antičkom dobu bio naseljen brojnim ilirskim plemenima. U vrijeme rimske dominacije taj prostor je bio sastavni dio rimske provincije Ilirije. U kasnoantičkom dobu njega su zaposjeli i naselili Slaveni.

Prisustvo ilirskih plemena, na prostorima naše zemlje, bilo je i jeste od izuzetnog značaja za današnju Bosnu i Hercegovinu, odnosno njene narode. Naime, Iliri su poznati kao narod koji je proživio nekoliko stoljeća na našim prostorima i koji je iza sebe ostavio veoma jaku i bogatu tradiciju. Njihova kultura življenja zasigurno je bila temeljem svih kasnijih događanja na prostorima današnje Bosne i Hercegovine. Neka od ilirskih plemena su svojevremeno dostigla veoma visok stepen društvenog i političkog razvitka, ali u postojećoj literaturi uloga i značaj Ilira nisu u dovoljnoj mjeri obrađeni.

Proučavanje ilirske prošlosti bazira se na dvije vrste izvora. Jednu vrstu čine ostaci materijalne kulture, a drugu predstavljaju tekstovi koje su napisali grčki i rimski pisci. Sve do polovine XIX st. nije bilo nikakvog kritičkog stava prema zapisima koji su se odnosili na ilirsku prošlost. Oni su uzimani kao gotovi podaci. Međutim, od druge polovine XIX st. taj odnos se znatno mijenja.

O političkom organiziranju ilirskih plemena, na prostorima današnje Bosne i Hercegovine, moguće je govoriti samo u općim crtama, s dosta ograda i hipoteza. Kada je riječ o njihovim društveno-političkim odnosima i vezama, da se zaključiti da se oni nisu bitnije razlikovali od odnosa i veza između ilirskih plemena izvan bosanskohercegovačkih prostora. Naprotiv, oni su po mnogo čemu bili slični, ili čak potpuno identični. Usljed nedostatka podataka iz oblasti društvenog i političkog života, nije moguće dati potpune niti precizne odgovore o uređenju ilirskog etnosa. To se naročito odnosi na raniji period ilirskog prisustva na prostorima Balkanskog poluotoka. Zahvaljujući zapisima antičkih pisaca samo je donekle moguće rekonstruirati društveni život, a time i društveno-političko uređenje pojedinih ilirskih plemena. Znatno više podataka, koji govore o Ilirima, sadržano je u djelima kasnoantičkih pisaca.

Antički pisci navode, između ostalog, da su neka ilirska plemena imala čak i svoje robove. Tako, Teopomp govori o 300.000 ardijejskih prospelata (robova). Ovaj broj upućuje na zaključak da se radi o masi obespravljenog i potčinjenog stanovništva. Kod Dardanaaca je bilo robovlasnika koji su imali po hiljadu i više robova. Robovi su u miru obrađivali zemlju, a u ratu odlazili na ratna poprišta. Oni su morali izvršavati sve obaveze prema pripadnicima vladajućeg staleža. Osim robova, bili su prisutni još sitni

seljaci, stočari i zanatlije. Oni su, uglavnom, bili nastanjeni u manjim gradskim centrima.¹⁾

Analizirajući i upoređujući najstarije podatke o ilirskom prisustvu, na prostorima današnje Bosne i Hercegovine, moguće je zaključiti da među ilirskim plemenima nisu postojale neke veće razlike.

Vremenom, stvoreni su uslovi koji su doveli do izumiranja stare rodovske zajednice i do pojave klasnih društvenih odnosa. Još od VII i VIII st. p.n.e, došlo je do pojave novog, privilegiranog društvenog staleža. Njega su, uglavnom, činili zaslužni vojnici–ratnici. Time je postepeno, stvarana tzv. rodovska plemenska aristokracija. O njenom ugledu i moći govore bogati nalazi tzv. kneževskih grobova sa Glasinca i iz istočne Bosne. U njima su pronađeni razni predmeti od keramike, oruđe i oružje, nakit itd. Proces društvenog raslojavanja je znatno pojačan s pojavom i razvojem trgovine, rudarstva i zanatstva.

U onim krajevima gdje se trgovina sporije razvijala i odnosi u društvu su se sporije mijenjali. Mnoga bitna obilježja rodovskog društva neka ilirska plemena su zadržala sve do rimske okupacije, a u nekim krajevima današnje Bosne i Hercegovine i nakon dolaska Rimljana.

Kada je riječ o društvenim odnosima ilirskih plemena, na tlu današnje Bosne i Hercegovine, primjećuje se da su oni prošli kroz nekoliko faza. U prvoj fazi, oni su bili tipični rodovski. Nije bilo nikakvih razlika u pogledu statusa svakog od plemenskih pripadnika. Dakle, svi su bili jednaki, svi su zajedno radili i stvarali i svi su ravnopravno raspolagali s onim što su imali. Drugu fazu, pak, karakterizira proces raslojavanja rodovske zajednice. Naime, zbog čestih ratova, unutar pojedinih plemenskih zajednica, izdvajali su se zaslužni pripadnici plemena. To su, uglavnom, bili dobri ratnici. Vremenom, oni su se odvajali kao poseban dio, odnosno sloj tih zajednica. Njima se kao nagrada, za iskazanu hrabrost i požrtvovanje u ratovima, davala zemlja, a sa njom i određene društvene privilegije. Tako se, postepeno, stvarala viša ili privilegirana društvena klasa. U trećoj fazi, u okviru plemenske zajednice, bila je već izražena klasna podijeljenost društva, s jasno definiranim društvenim odnosima.²⁾

Pod utjecajem visokorazvijene grčke civilizacije, među ilirskim plemenima, koja su živjela na širem području današnje južne Hercegovine, došlo je do ubrzanog procesa društvenog raslojavanja. Time su nastali novi društveni odnosi. Status svakog plemenskog pripadnika je bio definiran na temelju njegovog imovinskog stanja.

Uspostavljanje novih društvenih odnosa je predstavljalo uvertiru u proces političkog organiziranja i djelovanja ilirskih plemena na širim bosanskohercegovačkim prostorima. Taj proces je ubrzo zahvatio skoro sva ilirska plemena. Zahvaljujući tome, došlo je do njihovog čvršćeg povezivanja i jačeg djelovanja protiv njihovih zajedničkih neprijatelja.

1) Aleksandar Stipčević, Zagreb 1991, str. 125.

2) Zef Mirdita, Političke, socijalne i ekonomske strukture ilirskih plemena u svjetlosti podataka antičkih autora, Titograd 1981, str. 203-246.

Proces društvenog raslojavanja ilirskih plemena, na prostorima današnje Bosne i Hercegovine, imao je za posljedicu pojavu njihovog političkog organiziranja. Još od V st. p.n.e, javile su se prve političke organizirane i uvezane plemenske zajednice. One su imale svoju teritoriju, svoje vladare i dinastije, svoju vojsku i čuvaru unutarnjeg reda i mira u zemlji. Njima je više pristajao naziv države nego naziv plemenske zajednice, koje su, u svakom slučaju, rezultat klasnog ustrojstva društva.

Jedna od prvih takvih zajednica je bila Ilirska kraljevina, koja se jednim svojim dijelom prostirala i na području današnje Bosne i Hercegovine. Činjenice koje govore da je ona postojala više od dva i po stoljeća jasno ukazuju na to da je to bila čvrsta i dobro organizirana politička zajednica. Njene granice nisu imale onu sigurnost niti stabilnost kakve karakteriziraju pravu državu. Razloga za to je bilo više. Oni se kriju u nezadovoljstvu pojedinih plemena, prije svega onih koja su mimo svoje volje ušla u sastav Ilirske kraljevine, zatim u sve izraženijem procesu političkog organiziranja plemena, koji je čak zahvatio i pojedine plemenske ogranke, što je imalo za posljedicu njihove pokušaje da se otcijepi i uspostave lokalnu samoupravu, te zbog neriješene teritorijalno-administrativne podjele Ilirskog kraljevstva.

Kako je državno organiziranje Ilira postalo prioritetom u njihovom političkom životu, otud su i elementi za uspostavu državne organizacije bili ispred onih koji su se odnosili na plemensko organiziranje i djelovanje. Dakle, država, kao institucija vlasti, stajala je uvijek iznad plemenske zajednice.

Kada je riječ o Ilirskoj državi, onda se o njoj može više govoriti kao o državnoj organizaciji, a manje kao o plemenskom savezu. Ilirska država je u svojoj osnovi predstavljala zajednicu gradova većih ili manjih plemenskih skupina. Broj gradova, koji su trajno ili pak samo povremeno ulazili u sastav Ilirske kraljevine, bio je prilično velik. Tu su bile i grčke kolonije, odnosno jaki trgovački centri, koje su svojevremeno osnovali makedonski i epirski vlastodršci.

Svi stari gradovi, na tlu Ilirske države, vremenom su bili djelimično ili potpuno helenizirani. Uz njih su helenizirana i mnoga veća ili manja naselja u unutrašnjosti, prvenstveno ona u kojima je živjelo brojno starosjedilačko stanovništvo. Proces helenizacije zahvatio je i ilirska plemena, koja su živjela na prostoru današnje Bosne i Hercegovine, a prije svih, ona koja su bila nastanjena na širem području današnje Hercegovine.

Uspješno funkcioniranje Ilirske kraljevine je bilo uslovljeno sa dva osnovna faktora. Prvi je bio javna vlast, a drugi porezi koji su služili za izdržavanje i funkcioniranje te vlasti. Kraljevska vlast je bila nasljedna, ali samo po muškoj liniji. Sve važnije i odgovornije pozicije, u Ilirskoj kraljevini, držali su članovi uže kraljevske porodice. Osim njih, značajnu ulogu u upravljanju državom su imali kraljevi prijatelji. Oni su se, u pogledu svog društvenog statusa, bitno razlikovali od plemenskih prvaka. Njihov utjecaj se zasnivao na ličnoj vezi sa kraljem i njegovom užom porodicom. U užem krugu kraljevih prijatelja, gotovo redovno, nalazili su se Grci. Oni su, po kraljevom nalogu, uredno izvršavali razne poslove. Time su stjecali ugled

i povjerenje kod kralja. Mnogi Grci su bili veoma bliski saradnici kralja. Neki od njih, vrlo često, izvršavali su veoma značajne diplomatske poslove.³⁾

Posebno mjesto, u političkom životu Ilirske kraljevine, imali su visoki gradski činovnici i mjesni bogataši, koji su nazivani zajedničkim imenom princepsi. Oni su bili potčinjeni kraljevskoj vlasti i volji. Na osnovu raspoloživih podataka može se zaključiti da nije bilo nikakvog šire organiziranog društveno-političkog tijela, tipa današnje Narodne skupštine, koje bi ograničavalo kraljevsku vlast, te na taj način kraljevu volju usmjerilo u pravcu nekakvih općih društvenih interesa. Prema tome, kralj je bio apsolutni gospodar u državi.

Kraljevska vlast je uvijek bila iznad plemenske. Upravo to i dokazuje da se kralj Ilirske države ne može poistovjećivati sa poglavicom nekog većeg ili manjeg plemena. On i nije mogao vladati u svojstvu nekakvog plemenskog poglavara. Kraljevska titula je bila isključivo vezana za državu i upravljanje državom. Kraljev odnos prema stanovništvu može se definirati kao odnos gospodara prema podanicima. Kralju su bili podređeni svi novoosvojeni gradovi, a njima je upravljao preko svojih namjesnika. Vlast namjesnika počivala je na povjerenju koje su oni uživali kod kralja. Kralj je raspolagao s cjelokupnom državnom imovinom, komandovao vojskom i povremeno vršio nadzor nad plemenskim starješinama i njihovom imovinom.⁴⁾

Ilirska kraljevina je, uglavnom, živjela od poreza. Prikupljeni porezi slivali su se u državnu kasu. Sa njima je raspolagao lično kralj. Porezi u Ilirskoj državi bili su dva puta veći od onih koje će kasnije, od 168. godine p.n.e, uvesti Rimljani.

Neki ilirski kraljevi kovali su svoj novac. O tome postoje uvjerljiva svjedočanstva. Mada nije sačuvan ni jedan primjerak ilirskog novca prije kraljeva Monunija i Mitilija, ipak se pretpostavlja da su i raniji ilirski vladari posjedovali kovačnice novca i kovali novac, što nam jasno govori da su se oni služili novcem. Poznato je da su oni, još u prahistorijsko doba, za novac sklapali vojne saveze, stavljajući time na raspolaganje svoju vojsku i svoje vojničke usluge. Makedonski vladari su, jedno vrijeme, Ilirskoj državi plaćali godišnji danak, i to isključivo u novcu.

Na ilirskom dvoru je bila prisutna dvorska administracija, koja je pisala i koristila razna pisana akta. Sve to jasno pokazuje da je centralna vlast, u Ilirskoj kraljevini, itekako funkcionirala.

Klasni odnosi u Ilirskoj kraljevini, koji su bili proizvod društvenog raslojavanja, postajali su sve izraženiji i prisutniji među mnogim plemenskim zajednicama. Time je i robovlasništvo učestalo. No, i pored toga, poznato je da su, u Ilirskoj kraljevini, i u vrijeme njenog najvećeg uspona, bili prisutni ostaci rodovskog društva.

Iz odgovora kraljice Teute rimskom poslanstvu, u kojem je stajalo da će se ona lično zauzeti da, ubuduće, njeni podanici neće nanositi nikakve štete Rimljanima, ali i da ona ne može njima zabraniti da se bave gusare-

3) Aleksandar Stipčević, Iliri, Zagreb 1991, str. 127-129.

4) Fanula Papazoglu, Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba, Sarajevo 1969, str. 334-373.

njem, jer je to njihova privatna stvar, može se zaključiti kakvi su bili stvarni društveni odnosi u Ilirskoj kraljevini. Naime, jasno se vidi da vladar, u to vrijeme, nije imao potpunu vlast nad svojim podanicima, odnosno nad svim onim plemenima koja su bila sastavni dio tadašnje Ilirske države.

U susjedstvu, današnje Bosne i Hercegovine, nalazila se jedna veoma snažna i po mnogo čemu značajna ilirska plemenska zajednica. Riječ je o Dardaniji. Njeni stanovnici su, još na početku III st. p.n.e, bili organizirani u prilično jaku političku zajednicu. Dardanija je imala svog kralja i sve druge institucije vlasti. Za pretpostaviti je da je bila to i u Filipovo vrijeme. Naime, u mnogim izvorima, iz druge polovine IV st. p.n.e, Dardanija se spominje kao potpuno odvojena zajednica u odnosu na sva druga ilirska plemena.

Kraljevska titula u Dardaniji je bila nasljedna. Kralj je raspolagao cijelim vojnim potencijalom i imovinom svih Dardanaca, a pred vanjskim svijetom je predstavljao Dardance. U kraljevo ime odlazili su njegovi izaslanici kod makedonskog kralja Kerauna. Baton lično je došao u Sulpicijev logor kako bi iskazao svoju spremnost za savezništvo sa Rimljanima. Titula kralja je odgovarala dardanskim vladarima iz više razloga, a prije svih zbog toga što se dardanska plemenska zajednica razlikovala od drugih plemena, kako po veličini tako i po samom njenom karakteru. Dardanska kraljevina nije bila običan plemenski savez, nego nadplemenska organizacija trajnog karaktera.⁵⁾

Autonomija pojedinih plemena, u okviru dardanske kraljevine, zavisila je, vjerovatno, i od toga ko je bio na njenom čelu, odnosno kraljevskom prijestolju. Dardanska plemenska zajednica je bila u poodmakloj fazi društvenog raslojavanja. U vojsci Dardanaca je bilo dosta robova. Oni su u mirnodopskom periodu obrađivali zemlju svojih gospodara, a u ratu se borili pod komandom dardanskih vojskovođa. Činjenice koje govore da Dardanci nisu selili, da su na svojoj zemlji dočekali i pretrpjeli invaziju Kelta, te podaci o njihovim borbama protiv Skordiska i drugih plemena, kao i o rimskim osvajanjima, jasno pokazuju da su oni imali veoma čvrstu političku organizaciju.

Po ugledu na Dardaniju, neke plemenske zajednice, sa bosanskohercegovačkih prostora, na isti način su organizirale političku vlast. To je, svakako, bio veoma važan iskorak na planu njihovog političkog organiziranja i djelovanja. Osim toga, to će vremenom činiti i sva druga plemena na tlu današnje Bosne i Hercegovine.

Kakva je bila društvena struktura jednog ilirskog plemena, koje pleme je svoju rodovsku društvenu organizaciju sačuvalo, nakon što je Rim zavladao ilirskim krajevima, najbolje se vidi iz podataka antičkih pisaca koji se odnose na pleme Dalmata? Prema Pliniju Starijem, Dalmati su bili podijeljeni u 342 dekurije, a prema Publiju Vatiniju, koji je vodio vojne operacije protiv Dalmata, imali su 60 gradova (opida). Strabon spominje 50 naseobina (katoikia) Dalmata koje su imale svoj određeni značaj. Vatinijevih 60 opida i Strabonovih 50 katoikia, otprilike se izjednačuju.

5) Isto.

Time, oni jasno ukazuju na postojanje dalmatskih općina, odnosno njihovih naselja. Kada se uzmu u obzir svi ti podaci različite vrijednosti, smatra se da je na području, na kome su živjeli Dalmati, postojalo oko 30 naselja. Pretpostavlja se da je dekurija – rod, ili gens, brojala od 150 do 200 ljudi, dok je civitas odgovarao bratstvu, odnosno fratriji. Međašni natpisi jasno pokazuju kolika je bila veličina teritorije jednog bratstva.⁶⁾

Pleme Dalmati su bili okupljeni u čvrst i veoma brojnan savez. Oni su, u stvari, predstavljali najjaču i najbrojniju ilirsku zajednicu na tlu današnje Bosne i Hercegovine. Plemena, koja su ulazila u savez, razlikovala su se po veličini raspoloživog teritorija, broju stanovnika, snazi i izgledu. Vodeću ulogu u savezu je imala najjača i najuglednija zajednica starog Delminija, ali samo do razaranja grada i pustošenja njegove okoline, što se desilo oko 155. godine p.n.e. Smatra se da je Delminij, tokom prve polovine II st. p.n.e, bio glavni grad Dalmata, odnosno najvažnije središte političkog i društvenog života.

Već od druge polovine II st. p.n.e. dominaciju delminijske zajednice je zamijenila dominacija vladajućeg sloja plemenskih prvaka. Pretpostavlja se da su, u vrijeme svoje nezavisnosti, Dalmati imali tzv. općinska vijeća prvaka, koja su brojem i ugledom bila srazmjerna veličini današnjih općina. Na nivou saveza, u vijećima su bili prisutni najugledniji plemenski prvaci i to iz cijele zemlje. Osnovne institucije vlasti, u okviru Dalmatskog saveza, činili su: savezno vijeće koje je okupljalo lokalnu aristokraciju, – odredi "savezne vojske" koja je bila sastavljena od jedinica koje su obezbjeđivale pojedine zajednice (o njihovoj upotrebi je odlučivano u okviru samog saveza) i – posebno izabrani činovnici rukovodioci, s precizno utvrđenim ovlaštenjima i djelokrugom njihovog rada.⁷⁾

Naročito važna odlika Dalmatskog saveza, tokom I st. p.n.e, bila je ta što u njegovim granicama nije postojao neki posebno značajan politički i administrativni centar. Svi gradovi su, u pogledu njihove važnosti, bili u istom političkom statusu. Ako je, pak, neki od njih i bio stalno mjesto okupljanja, zajednica kojoj je pripadao nije uživala nikakve privilegije, niti nekakav poseban ugled. Grad Delminij, 155. godine p.n.e, bio je trajno pogodođen razaranjem i pljačkanjem od strane Rimljana.

Kada se govori o društvu i društvenim odnosima kod Dalmata, postoje podaci koji jasno pokazuju da je kod njih bilo prisutno umjereno raslojavanje. Moć gornjeg sloja se zasnivala na nasljednom vršenju određenih društvenih funkcija. Većem razlikovanju po imetku, odnosno prisvajanju većih dijelova zajedničkog zemljišta ili proizvoda, stajale su na putu ozbiljne prepreke. Naime, kod Dalmata, zemlja je bila zajednički posjed, zemlja se dijelila svakih osam godina, i čini se da nikad nije bila vlasništvo roda, nego je uvijek pripadala bratstvu, tako da se nikad nije dijelila pojedincima, odnosno pojedinim porodicama, nego isključivo rodovskim zajednicama.

6) Aleksandar Stipčević, Iliri, Zagreb 1991, str. 127-131.

7) Fanula Papazoglu, Političke organizacije Ilira u vreme njihove samostalnosti, Simpozijum o Ilirima u antičko doba, Sarajevo 1989, str. 22.

Zajednica nekoliko bratstava je činila jedno pleme. Broj bratstava se razlikovao po veličini teritorija i prema broju njegovih pripadnika. Međutim, ponekad je taj broj mogao biti uslovljen i organizacijskom strukturom plemena, kao npr. kod Liburna. O Liburnima, prije svega, o njihovom političkom životu i društvenim odnosima, podatke je dao Plinije Stariji. Njihova osobenost se sastojala u tzv. dodekapolitiji, tj. savezu od tri puta po četiri plemena.⁸⁾ To je bio poseban oblik društvene organiziranosti. Kako je dvanaest, odnosno trinaest bratstava bilo porijeklom iz plemena iz predindoevropskog doba, koja su bila nastanjena na mnogim dijelovima Sredozemlja, smatra se da je liburnska dodekapolitija ostatak stare društvene organizacije. Sa njom je sačuvano niz drugih elemenata iz prastarih vremena. Ne zna se pouzdano da li su druga ilirska plemena poznavala takav oblik društvene organizacije.

Japodi su imali sličnu društvenu organizaciju. Mada se u izvorima ne spominje nikakav japodski savez, ili nešto slično tome, ipak se pretpostavlja da je morao postojati neki oblik okupljanja japodskih plemena. Zajednice Japoda su bile prilično samostalne. U vrijeme Oktavijanovog pohoda većina japodskih zajednica je imala iza sebe nekoliko stoljeća potpune samostalnosti.

Postoji mišljenje da je Japodski savez bio samo privremenog karaktera. S tim u vezi, pretpostavlja se da su Japodi u mirno doba, prije rimskih osvajanja, živjeli kao potpuno samostalna zajednica. Smatra se, također, da su od druge polovine II st. p.n.e, na području Japodije, postojala dva, kao zasebna, saveza i kao dva centra njihovog okupljanja. Japodske zajednice su se razlikovale međusobno, kako po snazi tako i po ugledu kojeg su uživale u okviru Japodskog plemenskog saveza.

Dok su se među južnim Japodima isticali Arupini, dotle su na sjeveru glavnu riječ vodili Metuli. To su bile dvije najmoćnije i najuglednije plemenske zajednice u okviru Japodskog saveza. Njih je bilo teško prisiliti na bilo kakvu predaju. Glavno središte Metula je bio grad Metulum, današnji Josipdol kod Ogulina. Ujedno, on je bio i sjedište svih Japoda. S propašću Metula, došlo je i do propasti cijelog Japodskog saveza.

Mada su ostale japodske zajednice bile nešto slabije u odnosu na Metule, one su ipak bile dovoljno snažne da u kritičnim momentima odbrane svoju nezavisnost. O njihovoj snazi najbolje govori njihov otpor rimskim pokušajima da ih osvoje i pokore. Uvijek, u takvim slučajevima, japodske zajednice su bile upućene jedna na drugu.

Slaba prohodnost Japodije je otežavala povezivanje japodskih zajednica. Ali, pored toga, one su uspostavljale međusobne odnose i vrlo često, za istu stvar, zajednički djelovale. Okupljanje Japoda je počelo od najstarijih vremena. Razlozi tog okupljanja su bili, pored spoljnog faktora, uslovljeni i potrebom za novom zemljom, pašnjacima i nametanjem poreza slabijim susjedima. To se jedino moglo postići udruživanjem u veće zajednice, tj. plemenske saveze.

8) Mate Suić, Zapadne granice Ilira u svijetlu historijskih izvora, Simpozijum o Ilirima u antičko doba, Sarajevo 1967, str. 42.

Veliku ulogu u društvenom i političkom životu japodskih plemena je imao rat. Isticanje u ratu je otvaralo put prema društvenim funkcijama, a samim tim i povlaštenom položaju u društvu. Najratobornija, za rat najspremnija zajednica, kojoj je uspijevalo da svoj ratnički ugled uvijek iznova potvrdi na bojnopolju, dobijala je pravo na vođstvo u okviru saveza.

S rimskim osvajanjem Japodije došlo je do uspostavljanja nove vlasti, na čijem čelu je stajao rimski prefekt. Od druge polovine I st. p.n.e, na mjesto japodskih poglavara, koji su nazivani *civitas-praepositus Japodum*, birani su domaći prvaci. U isto vrijeme, na prostoru Japodije, nastajala su manja ili veća municipalna središta. Ona su značila korjenite promjene u okviru svake zajednice, i bila su nužna zbog uklapanja u tokove rimske civilizacije.⁹⁾

Jačanjem i širenjem ilirske tradicije, na tlu današnje Bosne i Hercegovine, stvarani su uslovi za brži i svestraniji društveni razvitak na bosanskohercegovačkim prostorima. Osim toga, kako god su stizali razni utjecaji iz vana, tako je i sa područja današnje Bosne i Hercegovine odlazilo mnogo toga što je privlačilo pažnju njenih susjeda. Time je dolazilo do razmjena kultura brojnih naroda i njihovog uzajamnog obogaćivanja.

Mješavina tih kultura je ostavila iza sebe veoma jake i iznad svega pozitivne posljedice. Jednostavno kazano, bosanskohercegovački prostor je predstavljao zemlju na kojoj je svako mogao naći svoje utočište, interes, ali i ostvariti zamišljeni cilj.

Iskustva iz antičkog vremena se protežu sve do današnjih dana. Otud, etničko, kulturno, vjersko i svako drugo šarenilo današnje Bosne i Hercegovine ima svoje korijene u ilirskoj tradiciji. Pogrešno bi bilo tumačiti bosanskohercegovačku prošlost počevši od dolaska Slavena na njene prostore. Ona je počela znatno ranije.

Kada je u pitanju političko organiziranje ilirskih plemena, ono je svakako imalo presudnu ulogu na mnoga kasnija događanja na tlu današnje Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, poseban utjecaj na političko organiziranje i djelovanje ilirskih plemena, na bosanskohercegovačkim prostorima, imala je Ilirska kraljevina. Ona je u mnogome doprinjela da taj proces, među njima, zaživi još u antičkom dobu. Zahvaljujući tome, došlo je do značajnog privrednog i društvenog napretka na velikom dijelu bosanskohercegovačkog prostora.

Osim toga, bosanskohercegovački Iliri su, posredstvom svoje dobre političke organiziranosti, vrlo često uspijevali da se odupru neprijateljskim napadima iz vana, i na taj način sačuvaju svoj prostor. Po svom intezitetu, proces političkog organiziranja nije bio uvijek ravnomjeran, a zavisio je od zbivanja u susjednim zemljama.

Prema tome, političko organiziranje ilirskih plemena je, u svakom slučaju, značajan faktor za sva ondašnja, a i kasnija događanja, kako na prostorima današnje Bosne i Hercegovine, tako i izvan njenih granica.

9) Isto.

Literatura

1. Aleksandar Stipčević, Iliri, Zagreb 1991.
2. Alojz Benac, O identifikaciji ilirskog etnosa, godišnjak, centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo II/1973.
3. Alojz Benac, Prediliri, Protoiliri i Prailiri, Simpozijum o teritorijalnom ihronološkom razgraničenju Ilira u praistorijsko doba, Sarajevo 1964.
4. Alojz Benac, O učešću Ilira u egejskoj seobi, Arheološki radovi i rasprave, 4-5 1967.
5. Fanula Papazoglu, Politička organizacija Ilira u vrijeme njihove samostalnosti, Simpozij o Ilirima u antičko doba, Sarajevo 1989.
6. Fanula Papazoglu, Porijeklo i razvoj ilirske države, Godišnjak centra za balkanološka ispitivanja br. 5, 1967.
7. Fanula Papazoglu, Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba, Sarajevo 1969, Djela ANUBiH, knj. XXX, Centar za balkanološka ispitivanja.
8. Fanula Papazoglu, O teritoriji ilirskog plemena Ardijeja, Zbornik Filozofskog fakulteta, Beograd 7/1963.
9. Esad Pašalić, Problem ekonomskog razvitka u unutrašnosti rimske provincije Dalmacije, Simpozij o Ilirima u antičko doba, Sarajevo 1967.
10. Esad Pašalić, Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1960.
11. Ivo Bojanovski, Bosna i Hercegovina u antičko doba, Sarajevo 1988.
12. Borivoje Čović, Od Butmira do Ilira, Sarajevo 1976.
13. Enver Imamović, Međašni natpisi na području rimske provincije Dalmacije, Prilozi instituta za historiju, br. 17, Sarajevo 1980.
14. Enver Imamović, Korijeni Bosne i bosanstva, Sarajevo 1995.
15. Enver Imamović, Antički kulturni i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1977.
16. Grupa autora, Kulturna istorija Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1966.
17. Grupa autora, Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja drugog svjetskog rata, Sarajevo 1994.
18. Mate Suić, Zapadne granice Ilira u svjetlu historijskih izvora, Simpozijum o Ilirima u antičko doba, Sarajevo 1967.
19. Mate Suić, Istočno-jadranska obala u Pseudo-Skilakovu Periplusu, Rad JAZU, knj. 306, 1955.
20. Mate Suić, Granice aliburnije kroz stoljeća, Radovi Instituta JAZU u Zadru, 2/1955.
21. Mate Suić, Nekoliko pitanja u vezi s antičkim Japodima, Arheološka problematika Like, Split 1975.
22. Radoslav Katičić, Enhelejski, Godišnjak centra za balkanološka ispitivanja, XV, 1977.

23. Radoslav Katičić, *Illyrij proprie dicti, Živa antika*, 13-14/1964.
24. Radoslav katičić, *Peonci i njihov jezik, Živa antika*, 27/1977.
25. Slobodan Čače, *Prilozi proučavanja političkog uređenja naroda sjevero-zapadnog Illirika*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 18/1978/79.
26. Branko Gavela, *O identifikaciji i arheološkom ilirskom etnosu*, *Materijal VII Simpozijuma Praistorijske sekcije Arheološkog društva Jugoslavije*, Beograd 1971.
27. Branko Gavela, *Iliri i Kelti u Podunavlju i na Balkanu*, *Godišnjak grada Beograda*, 1960.
28. Mirjana Ljubinković, *ka problemu kontinuiteta Iliri–Sloveni*, *Simpozij Predslavenski etnički elementi na Balkanu u etnogenezi Južnih Slovena*, *Centar za balkanološka ispitivanja*, Sarajevo 1969.
29. Zdravko Marić, *Daorsi, Ime, eorija i etnička pripadnost plemena*, *Godišnjak*, *Centar za balkanološka ispitivanja*, 8/1973.
30. Mirdita Zef, *Političke, socijalne i ekonomske strukture ilirskih plemena u svjetlosti podataka antičkih autora*, *Titograd* 1981.
31. Ivica Degmedžić, *Sjeverna i istočna granica Ilira*, *Simpozijum o Ilirima u antičko doba*, Sarajevo 1967.

Summary

Process of political organising of Illyrian tribes in the area of present Bosnia and Herzegovina was evident. It lasted several centuries. It appeared as result of social disintegration.

Political organising of Illyrian tribes in area of Bosnia and Herzegovina passed through several phases. In the first phase came genealogical integration and organising the tribes, later the tribes integrated together and at the end they formed state organisation. It was the highest political organisation. That process didn't affect all Illyrian tribes.

As a result of this political organisation of Illyrian tribes in area of present Bosnia and Herzegovina created the starting point for the future events and especially those which connected for creating of Middle Ages Bosnia state.